

přiblížit postavu, která byla nejen průvodcem Jana Husa v jeho těžké životní pouti, ale rovněž jednou z nejsvobodomyšlnějších a nejoriginálnějších osobností své doby: Jeroným Pražský, svou podstatou filosof, je jediným wyclifistou se znalostí Calcidiova překladu Platonova spisu *Timaios*. Jeho zcestovalost svědčí o jazykové i kulturní otevřenosti, aniž by mu bránila stát se zároveň prvním teoretikem českého nacionalismu. Jako prohnáný, ba až lstivý politik projevuje nevídanou zálibu v provokaci, snoubící se s až neobvyklou schopností přizpůsobit se. Sledovat, jak František Šmahel ve svém díle spojuje bezchybnou erudici se zaujetím pro tohoto svobodomyšlného ducha, jehož sleduje s odstupem několika staletí, je vskutku strhující.

OLIVIER MARIN

Gerald SCHWEDLER, *Herrschartreffen des Spätmittelalters. Formen – Rituale – Wirkungen*, Jan Thorbecke Verlag, Ostfildern 2008 (= *Mittelalter-Forschungen* 21)

568 s., ISBN 978-3-7995-4272-2

Kniha Geralda Schwedlera o setkání panovníků v pozdním středověku přináší analýzu základního instrumentu tehdejší zahraniční politiky. Monografie je jistě přínosnou četbou pro české medievisty, neboť se ve velké míře zabývá střetnutími, v nichž figuroval český král (tvoří celou jednu třetinu všech autorem sledovaných setkání). Především pro Lucemburky bylo pravidlem, že provozovali zahraniční politiku osobně na cestách po téměř celé Evropě. Z nahlédnutí do přehledu evidovaných setkání rovněž jasně vyplývá, jak dominantní roli tato dynastie hrála v mezinárodní politice své doby.

Německá medievistika napřela v posledním dvacetiletí svou pozornost ke všem myslitelným rituálům a ceremoniím v životě středověké společnosti.¹ Díky Schwedlerovi nyní došlo i na nepříliš jasně definovaný, ale zato politicky významný akt – setkání panovníků. Autor se tématu setkání panovníků v pozdním středověku věnoval velmi podrobně ve své dizertaci, která se stala základem recenzované knihy. Pro své zkoumání si vybral období ohraničené lety 1270–1438, tedy přibližně od nástupu Rudolfa Habsburského na římský trůn až po smrt Zikmunda Lucemburského. V rámci zkoumaného časového úseku trvajících více než 150 let našel Schwedler 204 uskutečněných nebo plánovaných setkání

1) Srov. např. vlivnou práci Gerd ALTHOFF, *Die Macht der Rituale. Symbolik und Herrschaft im Mittelalter*, Darmstadt 2003.

panovníků, která sestavil na konci knihy do přehledného a užitečného soupisu, v němž nabídl čtenáři rovněž seznam pramenů a literatury, které o setkání informují (*Repertorium*, s. 415-466).

Autorovým záměrem bylo analyzovat pozdně středověká setkání panovníků a definovat klíčové momenty události, jeho ritualizované fáze i symbolický význam, jak naznačuje podtitul knihy *Formy, rituály a působení*. Nevěnuje vůbec pozornost klasickým politickým dějinám a jejich kontext uvádí jen v situacích, kdy mohou pomoci ozřejmit vlastní výklad, soustředící se na organizaci, průběh a význam osobních setkání vládců. Schwedler se snaží být důsledný a ve zvoleném období zahrnout do svého výzkumu všechna setkání panovníků, včetně těch pouze plánovaných, která ovšem zůstávají pouze položkou v soupisu. Díky svým jazykovým schopnostem a ve snaze získat co největší komparativní materiál zahrnul mezi zkoumaná setkání celý evropský Západ. Přes geografickou a jazykovou velkorysost je z výběru detailněji představených příkladů zřejmé, že hlavní gros interpretací pramenů vychází z událostí, jež se týkají římských panovníků nebo stoleté války.

Schwedler rozdělil knihu na dvě hlavní části. V první (s. 37-329), věnované formám setkání, nabídl na osmi konkrétních příkladech ukázky možných motivací k osobnímu angažmá panovníků, stejně jako základní možnosti jejich historického zkoumání. Struktura podkapitol je jednotná, autor blíže popisuje jedno konkrétní setkání, na němž demonstruje téma podkapitoly, následně je hlavní příklad doplněn srovnatelnými prvky z jiných setkání, která podporují výklad.

Úvodní oddíl první části je věnován teoretickým otázkám. Schwedler v něm představil střetnutí císaře Ludvíka Bavora s anglickým králem Eduardem III. z roku 1338 a s jeho pomocí vyložil základní problémy zkoumání středověkých setkání na základě dochovaných písemných svědectví. Celý výklad tak otevírá zásadní téma vztahu mezi rituálem a textem, přičemž ve svém výkladu autor vychází především z popisů očitých svědků nebo dobře informovaných současníků. Připomíná ovšem, že je nutné dbát při čtení jejich pramenů na intenci středověkého autora a jeho schopnost konstruovat vyprávěním realitu.

Zbýlé podkapitoly jsou věnovány různým více či méně typickým druhům setkání. Schwedler vybral zpravidla dobře dokumentované ukázkové příklady, jež byly motivovány podle něj nejčastějšími důvody k osobnímu střetnutí panovníků: jako příklad pro vyjednávání dohody slouží autorovi setkání Albrechta I. Habsburského s francouzským králem Filipem IV. Sličným, setkání za účelem uzavření spojenečství demonstruje na cestě Zikmunda, coby římského krále, do Anglie ke dvoru Jindřicha V. roku 1416, oblénění jednoho panovníka druhým zastupuje známé střetnutí Rudolfa Habsburského s Přemyslem Otakarem II. před Vídní. Jednání se zajatým králem autor představuje na příkladě francouzského panovníka Jana II. Dobrého během jeho věznění v Londýně, jako příklad jednání dvou konkurenčních panovníků jedné říše je vyloženo setkání mezi Fridrichem Sličným a Ludvíkem Bavořem a formy vyjednávání příměří a míru jsou demonstrovány na mírové smlouvě z Troyes, sepsané za Francii Karlem VI. a za Anglii

Jindřichem V. V poslední podkapitole se autor zabývá ceremoniální stránkou setkání a veřejnou inscenací majestátu obou vládců na příkladu cesty Karla IV. do Paříže roku 1377–1378 a připomíná, že některé poznámky současníků mohou svádět k přílišnému zobecňování významu jistých symbolů. Z letmého přehledu je zřejmé, že autorova volba konkrétních ukázek je poněkud nedůsledná, neboť jde na jedné straně o často se opakující příklady, jako uzavření spojenectví, na druhou stranu jsou zastoupeny spíše výjimečná setkání konkurentů v boji o jednu korunu.

Druhá část knihy *Průběhy a prvky pozdně středověkých setkání panovníků* (s. 331–403) je kratší a ve značné míře obsahuje stejné informace jako první, ale vyložené v jiném kontextu. Schwedler se v ní snaží postihnout jednotlivé fáze setkání a tím sestavit jeho standardní průběh. Při použití dříve uvedených příkladů analyzuje průběh setkání chronologicky, podle jednotlivých fází, od výběru místa a data až po rozloučení, dále se blíže věnuje nošení odznaků moci, společným hostinám a darům. Druhou část doplňují dva exkurzy. V prvním Schwedler blíže rozebírá symboliku bílého koně na příkladu vjezdu Karla IV. do Paříže a pomocí dalších paralel se vyjadřuje skepticky k tomu, že by bílou barvu koně všichni účastníci vnímali jako symbol politické nadřazenosti. Ve druhém exkurzu se pak obsáhle věnuje polibku setkávajících se panovníků, přičemž konstatuje ústup této praktiky naplněné symbolickými významy.

Podle Schwedlera byla ve sledovaném období osobní setkání panovníků velmi častá, především ve srovnání s následujícím obdobím. V raném novověku se osobní jednání vládců vytrácela a postupně byla prakticky úplně nahrazena činností diplomatů. V moderní době stoupla potřeba osobních setkání až k frekvenci, kterou vidíme dnes a která v jistém smyslu představuje paralelu s obdobím pozdního středověku (s. 413).

V pozdním středověku bylo v případě řešení otázek zahraniční politiky obvyklou formou osobní setkání vladařů, které navíc králi umožňovalo mít plnou kontrolu nad jednáním a udržet si tak svou rozhodovací pravomoc vůči domácí šlechtě, která se ovšem zpravidla setkání účastnila také. Střetnutí vládců nebyla záležitostí několika jednotlivců, kontingenty jednotlivých králů obvykle čítaly stovky osob. S tím souvisí také vysoké náklady na obou stranách. Osobní angažmá a nutnost cestování panovníka často i s částí dvora většinou ospravedlňoval význam jednání – mírové řešení sporu, ukončení válečného konfliktu, uzavření spojenectví apod. Jak ovšem Schwedler ukazuje, mnohdy šlo především o symbolickou reprezentaci královského majestátu na veřejnosti. Samotná jednání se odehrávala v užším kruhu – krále doprovázel v případě potřeby tlumočník a obvykle několik rádců či významných členů dvora. Podle situace bylo často nutné najít neutrální půdu pro vyjednávání – budovu, stan či kapli nacházející se na hranicích mezi oběma zeměmi. Hledání politického řešení konkrétních otázek však představovalo pouze malou část celého setkání, jehož většina byla obvykle inscenována na veřejnosti. Schwedler připomíná význam prvního střetnutí a objetí či polibku obou králů, velkolepé hostiny, v jejichž pořádání se někdy obě strany střídaly, či přísahy, které měly stvrdit společně

dohody. Posun oproti vrcholnému středověku lze spatřovat mimo jiné v tom, že v rámci setkání panovníků během 14. a 15. století nenajdeme rituály ponížení, hojně diskutované německou historiografií raného a vrcholného středověku.

Z celé knihy je zřejmé, že autor vychází z nevyřčeného předpokladu, že tak významné a často opakované jednání mělo jistě nějaká pevná pravidla a rituály provázející setkání byly naplněny symbolickým významem. Schwedler usiluje pravidla a významy panovnických střetnutí odhalit, ale byť deklaruje snahu zachytit základní fáze ideálně typického setkání (s. 331), v závěru je nucen připustit, že zkoumaná setkání se typologizaci vzpírají; nešlo o pevně daný rituál, neboť jednání aktérů bylo motivováno především snahou najít východisko a domluvit se s druhou stranou na konsenzuálním řešení dané situace (s. 406).

Široký záběr nutí autora vyjadřovat se k mnoha aspektům jen výběrově, což je pochopitelné, přesto musíme upozornit na některé problematické momenty. Schwedler omezil sledovanou skupinu na krále a císaře, čímž z přehledu vypadl např. burgundský vévoda, ale také další mocní vladaři, kteří si v důrazu kladeném na prestiž a ceremoniální stránku svého vystupování s králi v ničem nezahladili. Autor však není zcela důsledný a mezi sledovanými panovníky ponechal rakouské vévody z rodu Habsburků. Je také poněkud překvapivé, jak málo se Schwedler věnuje ikonografickým pramenům, které blíže zmiňuje pouze v případě návštěvy Karla IV. ve Francii. Přitom právě iluminace by mohly představovat přínosný pramen v bádání o dobové recepci setkání panovníků.

Schwedlerův výklad jednotlivých ukázkových událostí nepřináší zpravidla příliš mnoho nových informací a čerpá ze standardní literatury k tématu. Obecně však v poznámkách převažují odkazy na prameny, o jejichž líčení autor opírá svůj výklad. Je to spíše pojednání o setkání vládců v jiném než tradičním politickém kontextu, které dává autorovi i čtenáři do ruky nový klíč k interpretaci symbolických významů, jimiž je setkání dvou středověkých panovníků naplněno. Schwedler cituje řadu českých titulů a v případě Karlovy cesty do Francie reflektuje i nejnovější literaturu, tedy Šmahelovu monografii.² V jiných případech ovšem prozrazuje menší orientaci v reáliích cizích zemí, například když J. A. Komenského označuje za rádce na dvoře Jiřího z Poděbrad (s. 291).³

Jednou z naznačených cest, jak rekonstruovat pravidla, jež platila při osobním jednání panovníků pozdního středověku, by mohlo být využití nedorozumění a negativních reakcí zaznamenaných dobovými zpravodaji, které umožňují sledovat překročení obecně sdílených principů. Schwedler v tomto kontextu připomíná setkání byzantského císaře Jana Palaiologa a uherského krále Ludvíka roku 1366. Když císař nesundal, na rozdíl od hostitele, při vzájemném střetnutí z hlavy pokrývku, uherský král se urazil a odmítl mu pomoci. Soudobý zpravodaj

2) František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie 1377-1378*, Praha 2006.

3) Nejspíše jej zmátl název knihy: Václav VANĚČEK, *Eine Weltfriedensorganisation nach den Vorschlägen des böhmischen Königs Georg von Podiebrad und nach den Ideen des Johannes Amos Comenius*, Berlin 1963.

mluví doslova o nadutosti (s. 349–350). Autor zmiňuje také analogický případ uraženého Jana Lucemburského při setkání s Fridrichem Sličným (s. 318).

Schwedlerova kniha se nejspíše stane standardní prací k tématu, velké množství citovaných pramenů i přehledný soupis na konci knihy ostatně slouží jako užitečná pomůcka. Autor shromáždil úctyhodné množství materiálu a zdokumentoval rozmanitost osobních jednání a summitů korunovaných hlav a tím i základní momenty mezinárodní politiky od konce 13. do poloviny 15. století. Ambiciózní plán zpracovat všechna střetnutí panovníků pozdního středověku Schwedler realizoval v podobě podrobné analýzy jednotlivých typů a fází konkrétních událostí, i když na zobecňující závěry o významu osobních setkání vládců pro zahraniční politiku v pozdním středověku se již příliš nedostalo.

VÁCLAV ŽŮREK